

001

u Straus, Joseph

okm

A TUDOMÁNY ÉS AZ ÜZLETI VILÁG

Mielőtt a saját prezentációnak nekikezdenék, néhány nem szokványos megjegyzés erejéig hadd térjünk ki egy másik témára, hiszen a ma délelőtti utolsó felszólaló a generikus gyógyszerkészítőkről beszélt, és nekünk nem állt módunkban megjegyzést fűzni hozzá. Mivel én akadémikus ügyvéd vagyok, nem szeretem a levegőben lógva hagyni a dolgokat. Egy nagyon általános megjegyzésem az lenne, hogy senki sem tökéletes. Sem a generikus gyógyszergyártók, sem az etikus gyógyszergyártók, sem a szabadalmi hivatalok, de még az akadémikus ügyvédek sem. Mindazonáltal eléggé meglepett az a tény, hogy az úgynevezett etikus gyógyszergyártásban való részvétel mekkora csodaszer, és hogy vajon miért nem vállalkozik több generikus gyógyszergyártó erre az üzletre. Ha ez akkora üzlet, minden jó üzletembernek ezzel kellene foglalkoznia. Sőt mi több, elhangzott itt még egy helyes gondolat, azaz nemcsak egy, hogy a nagy gyógyszergyártók inkább a fejlesztésben, mintsem a kutatásban vesznek részt. Vegyük például a Thermiflu nevű gyógyszert, amelynek a licencét egy kis amerikai cég adta el a Rochénak. Azt kérdelem magamtól, hogy vajon a nagy generikus gyógyszergyártó cégek miért nem foglalkoznak ezzel, ha tényleg akkora üzleti lehetőség rejlik bennük?

Azt akarom mondani, és most nem ügyvédként, hanem csak páciensként vagy potenciális páciensként szólok, mindannyiunknak tisztában kell lennünk azzal, hogy ahhoz, hogy valamit lemásolhassunk, valaminek lennie kell, amit lemásolhatunk. Ha jól értem, akkor az a fontosabb, hogy először valami legyen, azután megnézzük, hogyan kell használni, és biztosítani

kell hozzá a megfelelő feltételeket, hogy legyen egy kiegyensúlyozott rendszerünk.

Mindezek után, mert erre nagyon szerettem volna kitérni, azt még hozzátenném, hogy az amerikai piacon a leglényegesebb gyógyszerek 85%-a nem szabadalmazott, tehát bárki lemásolhatja őket. Mindezt azért mondtam el, hogy a beszélgetést továbbvigyem, és erről a későbbiekben beszélgethetünk.

Most pedig rátérnék azokra a problémákra, amelyekről röviden beszélni szeretnék önöknek ma. Rá szeretném ébreszteni önöket arra, hogy a ma reggeli viták ellenére tény az, hogy a szellemi tulajdonnak egyre növekvő szerepe van a tudásban és a gazdaságban, és hogy a tudományos világ, azon belül is főleg az amerikai tudományos világ a felfedezések igazi kútfőjévé vált, de nem csak generálja, hanem fel is használja azokat; továbbá arra, hogy az Egyesült Államok egyetemei és egyéb közpénzekből támogatott intézményei kiemelkedő eredményeket értek el ezen a területen. A viták ellenére, elérhetőségről vagy nem elérhetőségről, a legtöbb felfedezést szabadalmaztatták, és ezen a területen az amerikaiak az élén járnak. Ezt minden irigység nélkül el kell ismernünk, ez tény. Hallottuk ma reggel Nijkamp urat is, amint a befektetésekről beszélt. Ha sok pénzt fektetünk be, az nagy hasznot hoz. És végül, de nem utolsósorban, hol is állunk Európában?

Nem fogok kitérni a számokra, de fel szeretném hívni a figyelmüket arra, hogy az utóbbi 10–15 évben a szabadalmazási tevékenység több okból kifolyólag megnövekedett. A fő ok erre az új technológiák gyors fejlődése, így pl. egyrészt az információ és a kommunikációval kapcsolatos technológiák, másrészt pedig a biotechnológia.

Ha példaként vesszük Kínát, itt 1995 óta egy új világgazdasági rendről beszélhetünk. Ez tény nemcsak a szellemi tulajdon területén, hanem a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos nemzetközi megállapodások kereskedelmi aspektusaiban is, de igaz ez a GATT- és a WTO-megállapodásokra is. Az új helyzet az, hogy a piacok megnyíltak, és figyelembe kell venni azt az igencsak reális lehetősé-

get, hogy a termelési vagy a kutatási és fejlesztési helyszíneket olyan országokba át lehet helyezni, mint pl. India, Kína, Malajzia stb. Szeretném megosztani önökkel azt, hogy a 300 000 kínai szabadalmi bejelentés a szellemi tulajdon 3 különböző típusára érkezett, és hogy körülbelül 80 000 találmány van, amelyeknek java része kínai, és nem külföldi eredetű.

A szabadalmi díjból származó bevételek is jelentősen megnövekedtek, 3 milliárdról több mint 100 milliárdra, ami ma akár 130 milliárdra is rúghat, ami a gyártóipar piaci értéke, és itt ismét látnunk kell, hogy nem a tárgyi eszközök képezik a vagyon fő részét, hanem az immateriális javak, főleg a szabadalmak és a szerzői jogok.

Lássuk az amerikai egyetemek szabadalmazási és licenctevékenységeinek fejlődését: csupán 30 évvel ezelőtt 177 szabadalmat adtak ki az amerikai egyetemeknek. 2003-ban ez a szám közel 4000, rengeteg új szabadalmi megállapodás és opció született, amelyek között van pl. a Thermiflu és egyéb olyan nagy, közepes és kisvállalkozás, amelyeknek ezekből a szabadalmi tevékenységekből befolyó bevétele 1,3 milliárd dollárra tehető. Persze mondhatnánk azt is, hogy 1,3 milliárd dollár nem akkora összeg, tekintve, hogy egy nagy egyetem költségvetése évente néhány milliárd, de ha megnézzük itt, hogy az utolsó szám 1,25 milliárd az eladott termékek folyó szabadalmi díja, és ha azt vesszük, hogy ez csupán 5%, akkor egy teljesen más számot kapunk.

30–40 milliárd dollárnyi forgalom köszönhető az amerikai egyetemekről származó újításoknak és találmányoknak.

Ha megnézzük a DNS-szekvenciákkal kapcsolatos szabadalmakat, ezen a területen is a közpénzekből támogatott vagy magánegyetemek vezetnek, míg a gyógyszergyártó cégek csak a harmadik helyen találhatók, viszont az NIH és más szövetségi ügynökségek a lista élén állnak. Ugyanakkor itt vannak az MIT, a Salk, a Stanford és a St. Louis-i Washington University is.

Kétségtelen, hogy mindezen intézmények aktívan foglalkoznak a szabadalmaztatással, és hozzátehetjük, hogy néhá-

nyuk, mint pl. a Californiai Egyetem rendszere igencsak agresszívan harcol ezekért a jogaiért.

Íme néhány fontos felfedezés, főleg az orvostudomány területéről, amelyek az Egyesült Államok közpénzekből támogatott intézményeiben láttak napvilágot. A kérdés az, hogy miért tapasztalható ez a fejlődés az Egyesült Államokban.

Egyrésztől kétségtelen, hogy ez a fejlődés a tudomány és a technológia gyors fejlődésének, másrésztől viszont a meglehetősen kedvező körülményeknek köszönhető, amelyeket az amerikai szabadalmi törvény biztosít. A szabadalmazhatóság terén nagyon liberális megközelítés jellemző, így a Legfelsőbb Bíróság híres 1980. évi Chakrabarty esetében hozott döntésének köszönhetően Amerikában az égvilágon minden szabadalmazható, amit ember készített. Lehet, hogy ez egy kis túlzás, de ez az állítás benne található ebben a döntésben, és világos az, hogy amíg valami nem esik kívül a szabadalmazhatóság körén, addig szabadalmazható, beleértve például az üzleti eljárásokat is.

A tudományos közösség számára rendkívül fontos az, hogy az Egyesült Államokban létezik „az első feltaláló” rendszer, azaz az „első feltaláló” rendszer a türelmi időszakkal együtt vegyesen, ami azt jelenti, hogy Amerikában egy kutató publikálhat valamit, és egy éven belül szabadalmaztathatja találmányát anélkül, hogy jogait elvesztené. Lehetséges, hogy ennek a rendszernek vannak hátulütői is, de az alapvető szabály az, hogy egy egyéves türelmi időszak áll rendelkezésre. Az „első feltaláló” rendszer, habár sok más tekintetben vitatható rendszer, de a tudósok számára kedvezőbb, mint a mi rendszerünk. A szabadalmaztatási eljárás Amerikában a miénkhez képest rendkívül olcsó, egy piacra tekintve egy szabadalom néhány száz dollárba kerül. Ez persze nem az ügyvédi díjat jelenti, hanem a szabadalmi hivatal díjait. Ezenkívül elég jelentős összegű kockázati tőke kerül befektetésre az új technológiai területeken, mint pl. a biotechnológia vagy az internet, bármi, ami az információval és kommunikációval kapcsolatos. Ugyanakkor nagy hazai piacról beszélhetünk Amerikában. Tehát ha az emberek nem engedhetik meg maguknak, vagy nem akarnak Eu-

rópába, Japánba, Kínába menni, hatalmas hazai piacuk van, ahol visszanyerhetik a befektetésüket.

Azonban, és ezek újabb okok, 1980-ban az amerikai törvényhozók a Bayh-Dole törvény meghozatalával rájöttek arra, hogy mégsem olyan jó ötlet az, hogy minden közpénzezből támogatott kutatás mindenki számára szabadon rendelkezésre álljon, vagyis hogy ne legyen kizárólagos szabadalmazás. Ideális esetben ez egy szép gondolat, de a világ nem ideális, amit gondolom már önök is tapasztaltak. Értem ez alatt azt, hogy körülbelül 40 000 szabadalmat nyújtottak különböző közpénzezből támogatott intézményeknek, de ezeket nem használták fel. Ezért tehát változtattak az alapvető hozzáálláson. További törvényeket fogadtak el, így pl. a Stevenson-Wydle törvényt, amely szerint több mint 20 millió dolláros költségvetésű speciális, műszaki szabadalmi hivatalokat kell felállítani a közpénzezből támogatott intézményekben, és ezekben kell meghozni a szabadalmi megálapodásokat.

Mi is volt a Bayh-Dole törvény fő gondolata? Természetesen elsősorban az, hogy a képzelőerő és a kreativitás a nemzet erőforrásait képezik, másodsorban pedig, nem oly természetes módon, az, hogy a szabadalmazási rendszer megkönnyíti és lehetővé teszi, hogy ezeket a forrásokat a nagyközönség számára elérhetővé tegyék. Ugyanis mindenki ügye egy dolog mindaddig, amíg nem lesz nagyon kockázatos, ekkor senki ügyévé válik. Ilyen példák az Egyesült Királyságban kidolgozott monoklonális antitest-technológia, vagy a DNS-hez fűződő alapvető technológia. Természetesen vannak olyan kivételes esetek, amikor mindenki hajlandó felvállalni egy ügyet, de legtöbb esetben a helyzet különböző. Ha több száz milliót akar az ember befektetni, akkor pl. részvényesek esetében ez rendben van, de valakinek meg kell hoznia a befektetésre vonatkozó döntést. Vegyük pl. a Novartis példáját, és ez meglepéssel tölt el, a Sandoz 1995-ben 300 millió dollárt fektetett be egy génterápia-intézet megvásárlásába, ugyanis ez az intézet az NIH-től megszerezte minden elképzelhető szomatikus génterápia kizárólagos szabadalmát. Akkoriban

Vasella volt a Pharma Sandoz ágának vezetője, és ő azt hangoztatta, hogy ez a jövő, meg kell vennünk. Nyolc évvel később az intézetet be kellett zárni, ugyanis nem volt rá reális esély, hogy előre látható időn belül kézzelfogható eredményeket tudnak felmutatni. Erről senki sem beszél, elköltöttek bizonyára vagy 600 millió dollárt, és ahhoz, hogy ezt megkockáztassák, valamennyire biztosra kellett menniük. Ezért én mindenkit arra inténék, hogy habár szép lenne szabadalmak nélkül élni, de a való világban ez valószínűleg nem működik.

Ekkor elhatározták, hogy a közpénzekből támogatott kutatási eredményeket a köz szolgálatába kell állítani. Azelőtt alig volt jelentős különbség a Szovjetunió és az USA között e tekintetben, ami egy paradoxon, mindketten azon a véleményen voltak, hogy amit egyszer közpénzekből támogattak, azt mindenki számára elérhetővé kell tenni. Ez viszont nem volt egy sikeres recept.

Ekkor tehát megváltozott a szövetségi szabadalmazási politika, ami azelőtt igencsak más volt.

Milyen következtetéseket vonhatunk le mindebből, félretéve a stanfordi vagy egyéb közgazdászok figyelmeztetéseit? Szerintem fel kell hívnunk a figyelmet a közpénzekből támogatott kutatások gazdasági potenciáljára. Fel kell ismernünk, hogy ez egy valódi lehetőség, és hogy megfelelő jogi keretekre van szükség, mint pl. a három említett amerikai jogszabály. Fel kell ismernünk, hogy a technológia fejlődik, és hogy a szabadalmi és szellemi tulajdonjogoknak is követniük kell ezt a fejlődést, ami másrésről azt jelenti, hogy ez behatással van a kutatási területekre is, mint pl. az élettudományokra vagy az információs tudományokra olyan szabadalmakkal, amelyek nem léteztek azelőtt. A kutatóknak pedig – ha egyetértenek vele, ha nem –, ugyanis ők részben felhasználói, részben pedig alkotói az új szellemi tulajdonoknak, meg kell ismerkedniük a rendszer alapjaival.

Az alapvető dilemma persze az, hogy vannak felhasználók és vannak alkotók, és kétségtelenül a prioritás a tudomány megalkotása és terjesztése. És a mi fő feladatunk az, hogy a jólét és az újítás érdekében tudományt generáljunk. Ezért a tudományos

közösségnek jogos az a kérése, hogy jogi kereteket biztosítsanak neki a szellemi tulajdon és egyéb területeken, amelyek megfelelnek a követelményeinek, és ami nem csak az ő javukat, hanem az egész társadalom javát szolgálja.

Néha, például ma reggel is, azt érzem, hogy azt állíthatjuk, hogy a boldogság egy szigete vagyunk. Én mindenképpen az etika híve vagyok, de egy kompetitív világban figyelembe kell vennünk a valóságot. Van néhány fenntartásom az úgymond etikával szemben, ha éppen az őssejtkutatásról van szó, amiről Németországban hatalmas viták folynak, arról, hogy megengedjék vagy ne engedjék meg. Nekünk kissé más nézeteink voltak erről, mint Nagy-Britanniának. Ez mind rendben van, de ha holnap vagy holnapután az őssejt-kutatásra alapozva kifejlesztenek egy gyógymódot a Parkinson-kórra, lehet, hogy hajlamosak leszünk elfelejteni a tegnap vagy tegnapelőtt vallott nézeteinket. Ezért azt hiszem, hogy a kutatóknak és a politikusoknak felelősséget kell vállalniuk nemcsak a mai teljesítményükért, hanem azért is, ami holnap vagy holnapután be fog következni. Mi felelősek vagyunk, és végezetül íme egy régebbi idézet Sir Charles Cartertől: az egészséges tudományhoz egészséges gazdaságra van szükség.

Erre nem fogok részletesen kitérni: a tény az, hogy ha megvizsgáljuk a tudomány generálását és annak terjesztését, és ha összehasonlítjuk egyrészt az Egyesült Államokat és Japánt, másrészt Európát, akkor azt láthatjuk, hogy Európában több tudást generálunk, mint amennyit terjesztünk. Ez azt jelenti, hogy javítanunk kell ezen a területen.

Ha jól értem, és ezzel előadásom vége felé közeledem, szembe kell néznünk ezzel a kihívással és felelősséggel, és meg kell értenünk Potočnik urat és a mai nap előző felszólalóit, akik azt mondták, hogy Európa igazi értéke a globális versengés. Az amerikai tudományos világhoz hasonló módon a szellemi tulajdonnak kedvező környezetet adó kritikus, de realisztikus megközelítést kell biztosítanunk, olyan feltételeket kell teremtenünk, amelyek lehetővé teszik a tudomány generálását, terjesztését és

szétosztását. És ezzel a beszédem végéhez közeledem, a szabadalmazhatóság ügyében rugalmas és liberális megközelítésre van szükség. Hallottuk Pompidou elnök úr állítását, miszerint ők nem szabadalmaztatják az embrionális őssejtet. Ha elolvassák az Egyesült Királyság szabadalmi hivatalának közleményét, az világos üzenetet tartalmaz: mindaddig, amíg nem totipotensek, hanem csak pluripotensek, szabadalmaztatjuk őket, ugyanis ez megfelel az Európai Unió biotechnológiai találmányok jogi védelméről szóló irányelvének. Ugyanakkor, ahogy Lámfalussy professzor mondta az előbbieken, eléggé bátornak kell lennünk ahhoz, hogy szoftvert szabadalmaztassunk, ha úgy gondoljuk, hogy ez az előnyünkre válik. Ne hagyjuk az Európai Szabadalmi Hivatalra a döntést, hanem foglalkozzanak saját jogalkotóink ezzel a kérdéssel.

Európában be kell vezetnünk a türelmi időszakot, össze kell hangolnunk és tisztáznunk kell a kísérleti használat ügyét, ami nagyon fontos a tudományos világ számára, fogadjunk el egy egyszerű és költséghatékony közösségi szabadalmat anélkül, hogy vég nélkül a nyelvhasználat kérdéséről vitázzunk. Európai szinten fogadjunk el egy Bayh-Dole-hoz hasonló EU-s jogszabályt, és biztosítsunk anyagi kereteket céljaink megvalósítására.

JOSEPH STRAUS

Fordította Somogyi Klára

LEONARDO DA VINCI
1452-1519